

УДК 330.3:330.8:339.9

DOI: 10.31732/2663-2209-2022-70-139-146

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЧИННИК УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ

Микола Денисенко¹, Світлана Бреус²

¹д.е.н, професор, доктор habilitovanyu nauk ekonomichnykh, profesor nauk ekonomichnyk, професор кафедри математики та методику її навчання, Центральнoукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький, Україна, e-mail: profden3@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8767-9762>

²д.е.н., професор, професор кафедри менеджменту та інноваційного провайдингу, Європейський університет, м. Київ, Україна, e-mail: breus.svitlana@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0624-0219>

INCREASING THE COMPETITIVENESS OF THE ENTERPRISE AS A FACTOR IN IMPROVING THE PROCESS OF MANAGING ITS ECONOMIC SECURITY

Mykola Denysenko¹, Svitlana Breus²

¹Doctor of Economic Sciences, Professor, Habilitated Doctor of Economic Sciences, Professor of Economic Sciences, Professor of the Department of Mathematics and methods of its teaching, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University, Kropyvnytskyi, Ukraine, e-mail: profden3@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8767-9762>

²Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Management and Innovative Providing, European University, Kyiv, Ukraine, e-mail: breus.svitlana@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0624-0219>

Анотація. У статті досліджено роль та значення конкурентоспроможності підприємства як важливого чинника, що справляє вплив на його економічну безпеку у контексті управління нею в умовах повномасштабної війни росії проти України. З'ясовано, що наразі відсутні або недостатньо ефективні безпекові механізми, що не сприяє здійсненню підприємством, зокрема промисловим, адекватного реагування, пристосування до зовнішніх та внутрішніх загроз та елімінації їх задля недопущення його руйнування як важливого елемента соціально-економічної системи. Зокрема розглянуто сутність конкурентоспроможності та показники її оцінювання, зміни в джерелах конкурентних переваг суб'єктів господарювання у результаті переходу від доіндустріального суспільства до індустріального й постіндустріального та зроблено висновок, що у постіндустріальному суспільстві домінуючою сферою економічної діяльності є сфера послуг й важливу роль при цьому при становленні та розвитку бізнесу відіграють інновації. Розглянуто позитивні та негативні риси конкуренції та функції, які вона виконує в сучасних умовах господарювання, у результаті чого вона безпосередньо впливає на ефективність виробництва у разі підвищення його технічного рівня, забезпечення й покращення якості та розширення номенклатури продукції, а відтак й на економічну безпеку підприємства. Акцентовано увагу на доцільності розроблення адекватних сучасним умовам заходів щодо підтримки та підвищення рівня конкурентоспроможності як вітчизняної економіки загалом, так й окремо взятого підприємства. Наголошено на тому, що з появою конкурентоспроможних нових товарів, крім конкурентних переваг, формуються загрози та виникають ризики з боку зовнішнього середовища, що зумовлює наявність зв'язку конкурентоспроможності з економічною безпекою підприємства. Наведено характеристику економічної безпеки підприємства та окреслено ряд її функціональних цілей. Зроблено висновок про доцільність розроблення та реалізації адекватного сучасним умовам безпекового механізму задля відновлення економіки України у післявоєнний період.

Ключові слова: економічна безпека, безпекові механізми, підприємство, промислове підприємство, конкуренція, конкурентоспроможність, оцінка конкурентоспроможності, модель.

Формули: 0; **рис.:** 0; **табл.:** 1; **бібл.:** 23

Abstract. The article examines the role and significance of the enterprise's competitiveness as an important factor affecting its economic security in the context of its management in the conditions of a full-scale war between Russia and Ukraine. It has been established that today there are no or insufficiently effective security mechanisms, which does not contribute to the realization by enterprises, in particular industrial ones, of adequate response, adaptation to external and internal threats and their elimination in order to prevent its destruction as an important element of the socio-economic system. In particular, the essence of competitiveness and indicators of its assessment, changes in the sources of the formation of competitive advantages of economic entities as a result of the transition from a pre-industrial society

to an industrial and post-industrial one were considered, and it was concluded that in a post-industrial society the dominant sphere of economic activity is the sphere of services and an important role in the formation and development innovation plays a role in business. The positive and negative features of competition and the functions it performs in modern economic conditions are considered, as a result of which it directly affects the efficiency of production in case of increasing its technical level, ensuring and improving quality and expanding the range of products, and therefore the economic security of the enterprise. Attention is focused on the expediency of developing measures adequate to modern conditions to support and increase the level of competitiveness of both the domestic economy as a whole and individual enterprises. It is emphasized that with the appearance of competitive new products, in addition to competitive advantages, threats and risks arise from the external environment, which determines the existence of a connection between competitiveness and economic security of the enterprise. The economic security of the enterprise is characterized and a number of its functional goals are outlined. A conclusion was made about the expediency of developing and implementing a security mechanism adequate to modern conditions in order to restore the economy of Ukraine in the post-war period.

Keywords: economic security, security mechanisms, enterprise, industrial enterprise, competition, competitiveness, assessment of competitiveness, model.

Formulas: 0; **fig.:** 0; **tabl.:** 1; **bibl.:** 23

Постановка проблеми. В умовах повномасштабної війни росії проти України діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання характеризується негативним впливом чинників зовнішнього й внутрішнього середовища, що сприяють формуванню та нарощуванню загроз, а відтак й ризиків їх діяльності. Зазначене справляє негативний вплив на рівень їх конкурентоспроможності в цілому та окремого суб'єкта як елемента соціально-економічної системи вищого рівня. У свою чергу конкурентоспроможність виступає у ролі важливого чинника, що справляє суттєвий вплив на рівень економічної безпеки підприємства (зважаючи на те, що вони у сучасних умовах господарювання функціонують в умовах ризику та невизначеності, а відтак і впевненості у тому, що фактичні фінансово-економічні результати у перспективі будуть відповідати плановим) у контексті управління нею, що значним чином актуалізує потребу у розробленні та/або адаптації дієвих, адекватних воєнним умовам (з використанням кращих світових практик) безпекових механізмів підвищення рівня його конкурентоспроможності. Наразі відсутні або недостатньо ефективні безпекові механізми управління економічною діяльністю суб'єкта господарювання, що не сприяє здійсненню підприємством, зокрема промисловим, адекватного реагування, пристосування до зовнішніх та внутрішніх загроз та їх елімінавання (як результат ефективного менеджменту підприємства)

задля недопущення його руйнування як важливого елемента соціально-економічної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суттєвий науковий наробок за проблематикою дослідження представлений у публікаціях великої кількості як вчених, зокрема таких: І. Ансофф, Т. М. Боголіб, А. Дука, Д. Джонсон, І. В. Дочинець, Н. М. Гапак, П. Гардинер, Т. І. Гончарук, С. М. Ілляшенко, П. Г. Клівець, Г. В. Козаченко, М. Д. Кондратьєв, В. О. Майборода, В. П. Мартинюк, П. В. Микитюк, В. Д. Немцов, Р. Ротвелл, В. О. Шипуліна, Й. Шумпетер, Л. І. Федулова та ін. Проте, віддаючи належне науковим здобуткам вчених, слід зазначити, що в сучасних умовах відсутні комплексні дослідження, пов'язані з дослідженням взаємозв'язку конкурентоспроможності підприємства з його економічною безпекою.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у дослідженні взаємозв'язку конкурентоспроможності підприємства та його економічної безпеки з урахуванням доцільності розроблення й реалізації безпекового механізму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загалом сукупність процесів та явищ, що відбуваються на підприємствах поділяють на традиційні та інноваційні. Традиційні процеси та явища характеризують нормальне функціонування національної економіки, її секторів й підприємств та їх інноваційний розвиток на якісно новому рівні. Зважаючи

на те, що відбувається незворотній процес, який характеризується тим, що екстенсивні чинники майже вичерпані або вони справляють регресивний вплив на розвиток економіки, функціонування та інтенсифікація сучасного виробництва має базуватися насамперед на нових рішеннях у технологіях, організаційних формах та методах господарювання. Підготовка, прийняття та реалізація таких рішень є змістом так званих інноваційних процесів [1, с. 116], особливо важливим у цьому контексті є те, що їх реалізація пов'язана з підвищеним ризиком. Ризики виступають в якості деталізації загроз й можуть призвести (у результаті негативного впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища) до нарощування обсягів фінансово-економічних втрат підприємства [2-4].

Слід зазначити, що в сучасних умовах господарювання підприємства переживають складні часи; проблеми, які виникають при їх функціонуванні, обумовлюється, з одного боку, кризовими явищами у світі, та, як наслідок, зменшенням платоспроможності населення; з іншого – інтенсивним розвитком інформаційних технологій, і як результат, зменшенням залежності споживачів від продукції промислових підприємств. При цьому, значним деструктивним чинником, що впливає на цей процес, є повномасштабна агресія росії проти України.

У загальному вигляді конкурентоспроможність – це спроможність держави в цілому, галузі, фірми, товару до суперництва у боротьбі за

ринки. Конкурентоспроможність можна оцінювати на рівні підприємства, на рівні галузі і в цілому на рівні країни. До показників конкурентоспроможності відносяться: самодостатність економіки; місце на ринку, розмір та географія окремих сегментів ринку; імовірність та термін морального старіння технологій або продуктів; імовірність розширення ринку; цінні характеристики; ступінь патентного захисту; наявність таємниць виробництва та каналів розподілу; стійкість до коливань кон'юнктури; наявність сировини і матеріалів.

Звідси, конкурентоспроможність нововведення – це переважання його техніко-експлуатаційних параметрів у порівнянні з іншою аналогічною продукцією на даному сегменті ринку [5, с. 173].

Конкурентоспроможність є ринковою категорією, вона має динамічний, мінливий характер. В останні роки в економічному розвитку багатьох країн з'явилися нові тенденції щодо формування конкурентоспроможності. Таким чином, інформація стала не лише чинником виробництва, а й предметом праці, будучи невід'ємною частиною будь-якої діяльності людини. Тому проникнення нових інформаційних технологій у всі виробничі процеси створює комбінований ефект багаторазового впливу на кінцевий результат [6] за рахунок формування конкурентних переваг, які змінилися еволюційним шляхом у результаті переходу суспільства від доіндустріальної до постіндустріальної стадії розвитку економіки (таблиця 1).

Таблиця 1. Можливі зміни в джерелах конкурентних переваг суб'єктів господарювання

Доіндустріальне суспільство	Індустріальне суспільство	Постіндустріальне суспільство
Земля	Праця	Знання
Природні ресурси	Капітал	Інтелектуальний капітал
Населення	Доступ до ринків	Безперервне навчання
Сільське господарство, лісоводство, видобуток корисних копалин	Промисловість	Сфера послуг

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [7].

У сучасній конкуренції вирішальну роль відіграє не стільки населення, як в доіндустріальному суспільстві, і не стільки доступ до ресурсів та ринків, як в індустріальному суспільстві, скільки якість та інтенсивність безперервного навчання персоналу підприємств. При цьому домінуючою сферою економічної діяльності є не сільське господарство, як у доіндустріальному суспільстві, і не промисловість, як у індустріальному, а сфера послуг. Інновації, нові ідеї почасти є більш цінними, ніж традиційні ресурси бізнесу (фінанси, обладнання, робоча сила). Особливо яскраво це проявляється на етапах становлення та розвитку нового бізнесу [7].

Таким чином, у постіндустріальному суспільстві основний конкурентний потенціал базується на інтелектуальному капіталі персоналу підприємства, зокрема промислового. Для забезпечення стійкої конкурентної позиції необхідна постійна інноваційна діяльність підприємства, спрямована на підвищення конкурентних переваг товарів (послуг). В інноваційному типі конкурентної поведінки творчі ідеї повинні бути оригінальними, відмінними від традиційних підходів до вирішення нагальних проблем й базуватися на сучасних теоріях та тенденціях в економіці [8].

Конкуренція має негативні та позитивні риси. Тривалий час в нашій країні робився наголос в основному на негативних наслідках конкуренції – витісненні дрібних виробників великим капіталом, банкрутуванні одних й збагаченні інших, посиленні соціальної нерівності, значного зростання майнової диференціації населення, загострення безробіття, інфляції тощо.

Як відомо, потенційна конкуренція пов'язана з процесами глобалізації економіки, а також необхідністю обумовленою ними адаптацією до вимог світової кон'юнктури. Інтернаціоналізація господарського життя протистоїть загрози загивання економічної діяльності навіть монопольних структур. Тиск міжнародної

конкуренції обмежує монопольну владу компаній над своїми видами діяльності у разі вимагання від них розроблення та впровадження заходів, що відповідають конкурентній поведінці. Таким чином, міжнародна економічна конкуренція все більше стає важливим внутрішнім чинником розвитку всіх країн.

Конкуренція виконує ряд функцій, які визначають її позитивну роль у сучасних умовах господарювання [9, с. 234-235; 10]:

- охоплює всі зв'язки виробництва та споживання, є єдино можливим засобом досягнення збалансованості між попитом й пропозицією і в кінцевому підсумку – суспільними потребами та виробництвом;

- виконує функцію кооперації та погодження інтересів виробників. У результаті поділу праці інтерес кожного з них пов'язаний й взаємодіє з інтересами інших товаровиробників. Через ринковий механізм конкуренція підпорядковує індивідуальні прагнення суб'єктів господарювання суспільним інтересам;

- примушує товаровиробників знижувати індивідуальні виробничі витрати, що вимагає від підприємців постійного вдосконалення технічної бази виробництва, знаходження шляхів економії сировини, матеріалів, паливно-енергетичних ресурсів, робочого часу;

- стимулює підвищення якості продукції та послуг і спонукає виробників впроваджувати нові види продукції, а також здійснювати різні модифікації одного й того ж продукту;

- сприяє формуванню ринкової ціни, з допомогою якої конкуренція забезпечує збалансоване співвідношення між суспільними потребами та суспільним виробництвом.

У результаті виконання цих функцій, конкуренція безпосередньо впливає на ефективність виробництва за рахунок підвищення його технічного рівня, забезпечення й покращення якості та розширюючи номенклатуру продукції, а відтак і на економічну безпеку підприємства.

Слід зазначити, що у 2000 р. були

зроблені спроби побудови в Україні ефективної економіки, як результат, урядом була розроблена Програма дій, що зокрема передбачала низку рішучих кроків, основними з яких були такі:

- реформування системи державного регулювання: припинення державного втручання у безпосередню діяльність підприємств, усунення регулятивних перешкод провадженню бізнесу;

- оптимізація виробництва завдяки системній реструктуризації галузі;

- підвищення конкурентоспроможності продукції через зменшення витрат на її виробництво;

- структурна перебудова машинобудівного комплексу та нарощування обсягу виробництва наукоємної продукції;

- формування замкнутих та напівзамкнутих технологічних циклів виробництва кінцевої продукції.

Проте до 2003 р. спроби Уряду не увінчалися успіхом, причини цього полягають в основному, в значному стримуючому впливі на український експорт комплексу ендогенних та екзогенних факторів, основними з яких є такі [10; 11]:

- низька конкурентоспроможність вітчизняної промислової продукції;

- важкий фінансовий стан значної кількості підприємств;

- недостатній розвиток вітчизняних систем сертифікації та контролю якості експортної продукції на фоні значного підсилення вимог до споживчих й екологічних характеристик, а також до безпеки продукції, яка реалізується на ринках промислово розвинутих країн;

- нестача спеціальних знань та досвіду роботи у сфері експорту у більшості українських підприємств, а також недостатньо високий рівень координації їх діяльності на зовнішніх ринках;

- недостатньо високий світовий рейтинг надійності України для кредитів та інвестицій, що ускладнює використання

іноземних фінансових ресурсів для розвитку експортного потенціалу країни.

Перераховані тенденції свідчать про поступову модифікацію структури експорту в частині збільшення питомої ваги інноваційних товарів. Але ці тенденції поки що не знайшли достатнього прояву на рівні економіки та потребують усесторонньої підтримки з боку держави [5; 10].

За нинішніх умов, коли початкові зрушення вже сталися, наділі їх просування гальмується негативними наслідками повномасштабної війни росії проти України, тому доцільно найповніше використати всі шанси задля прискорення реформування національної промисловості та економіки загалом.

В умовах загострення міжнародної технологічної конкуренції все ширшого розповсюдження набувають процеси кооперації та співробітництва. В подальшому координація й кооперування вплинуть на сучасні процеси інформатизації суспільства. Зокрема одна з найкрупніших фірм світу – General Motors – визнала за доцільне об'єднання зусиль з конкурентом – Toyota. Спільні підприємства – один з способів гарантування кооперації. Продукти та послуги стають все більше такими, що базуються на знаннях та інтенсивному використанні інформації. Нові продукти та послуги, як правило, охоплюють увесь портфель технологій, а не одну. Все в більшій мірі фірмами, що конкурують найкращим чином, стають ті, що знаходять новаторські шляхи кооперування та співробітництва і почасті навіть з найсильнішими суперниками [10; 12].

Визначення стратегії розвитку конкуренції передбачає врахування комплексу чинників, при цьому особливо важливе значення набуває вибір таких перетворень, які відповідають завданням забезпечення сталого розвитку держави та підвищення рівня її економічної безпеки. Зокрема, конкурентна політика має забезпечити ефективне використання наявних ресурсів, оптимізацію інвестиційних процесів, прискорення

структурної перебудови, запровадження досягнень науково-технічного прогресу, вона повинна передбачати збереження та розвиток цілісних виробничо-господарських комплексів, здатних виробляти конкурентоспроможну на світовому та внутрішньому ринках продукцію.

В цілому, можна констатувати, що питання підвищення конкурентоспроможності як держави, так і підприємства можна вважати відкритим доволі довго. Наразі існує нагальна потреба у розробленні адекватних сучасним умовам заходів щодо підтримки та підвищення рівня конкурентоспроможності як вітчизняної економіки загалом [10; 13-17], так і окремо взятого підприємства шляхом розроблення та впровадження безпекових механізмів. Одним з варіантів забезпечення високого потенціалу галузі є підтримка експортного потенціалу економіки у результаті збереження існуючих конкурентних переваг з урахуванням природних, географічних, історичних та інших особливостей її розвитку. Цього можна досягти, зокрема за рахунок оперативного поєднання фундаментальних та прикладних наукових досягнень з високим технологічним потенціалом у тих секторах економіки, де ще зберігся науково-технічний потенціал.

З появою конкурентоспроможних нових товарів, крім конкурентних переваг, формуються загрози та виникають ризики з боку зовнішнього середовища, що зумовлює наявність зв'язку конкурентоспроможності з економічною безпекою підприємства.

Економічній безпеці підприємства властивий подвійний характер: з одного боку, вона забезпечує можливість власного функціонування, з іншого – є частиною (елементом) економічної безпеки системи вищого рівня та суб'єктом, що забезпечує виконання функцій регіоном, державою. В цілому, в економічній теорії та практиці не існує сталості у трактуванні економічної безпеки. Узагальнено, вона є характеристикою системи, що

самоорганізовується та саморозвивається, тобто являє собою стан, при якому економічні параметри дозволяють зберегти основні її властивості: рівновагу й стійкість при мінімізації загроз. Таким чином, це стан виробничо-комерційної діяльності, при якому забезпечується дотримання економічних інтересів підприємства на підставі його стійкості та властивостей системи, що саморозвивається, й попередження впливу внутрішніх та зовнішніх загроз [18, с. 68-69].

Таким чином, економічна безпека підприємства – це комплексна характеристика, під якою розуміють рівень захищеності всіх видів потенціалу підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз, що забезпечує стабільне функціонування та ефективний розвиток і потребує управління з боку керівництва підприємства [18, с. 70]. З урахуванням цього слід зазначити, що головна мета економічної безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування в теперішньому часі і високий потенціал розвитку в майбутньому.

До основних функціональних цілей економічної безпеки належать:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства;
- забезпечення технічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу об'єкта господарювання;
- досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу, належної ефективності НДДКР;
- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;
- якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства (організації);
- забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці й досягнення необхідного рівня

інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та відділів організації;

- ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів [19].

Досягнення таких цілей можливе, зокрема за рахунок розроблення та реалізації відповідного безпекового механізму, який узагальнено характеризується як сукупність взаємопов'язаних складових, що включають суб'єкти та об'єкти безпеки, цілі та інтереси, функції, принципи, методи, ресурсне забезпечення, які, будучи об'єднані в систему, спрямовані на формування безпечних умов розвитку підприємства [20]. У зв'язку з зазначеним, слід констатувати, що задля підвищення конкурентоспроможності підприємства доцільним вбачається внесення суттєвих змін у концепцію управління його економічною безпекою задля удосконалення цього процесу та впровадження на мікрорівні різноманітних моделей її оцінювання.

Висновки. З урахуванням вищевикладеного, слід зазначити, що в

цілому така ситуація, яка характерна для вітчизняних промислових підприємств, призводить до поглиблення розриву в їх економічному розвитку і як наслідок, зменшення можливостей відтворення економічного потенціалу держави та зниження конкурентоспроможності як елементів соціально-економічної системи (якими є суб'єкти господарювання), так і держави в цілому.

Реалізація зазначеного у результаті сприятиме не лише підвищенню рівня конкурентоспроможності окремого підприємства, а й рівня його економічної безпеки у контексті управління нею у результаті розроблення та реалізації адекватного сучасним умовам безпекового механізму задля відновлення економіки України у післявоєнний період. Саме це й обумовлює доцільність проведення подальших розвідок за проблематикою статті, які передбачають поглиблення дослідження впливу та взаємозв'язку підвищення рівня конкурентоспроможності окремого підприємства з ефективним безпековим механізмом з внесенням відповідних змін у стратегію управління його економічною безпекою.

Література:

1. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: навч. посіб. Суми : ВТД «Університетська книга», 2018. 581 с.
2. Бреус С. В. Управління економічною безпекою системи вітчизняних закладів вищої освіти : монографія. Київ : КНУТД, 2019. 400 с.
3. Денисенко М. П., Бреус С. В. Системні загрози як чинник погіршення економічної безпеки вищих навчальних закладів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 16, ч. 1. С. 76–80.
4. Денисенко М. П., Бреус С. В. Економічна безпека ВНЗ у регіональному розрізі: дослідження сутності ризику, безпеки та економічної небезпеки. *Бізнес-навігатор*. 2017. Вип. 4-1 (43). С. 79–85.
5. Сухоруков А. І., Данілов О. Д., Недашківській М. М., Сухорукова О. А. Управління інноваціями. К. : Видавничий дім Комп'ютерпрес, 2003. 206 с.
6. Немцов В. Д. Стратегічний менеджмент : навч. посібник. К. : ТОВ «УВПК «ЕксОб», 2011. 560 с.
7. Микитюк П. П. Інноваційний менеджмент: підручник. Тернопіль : Екон. думка ТНЕУ, 2019. 518 с.

8. Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу : монографія / за ред. С. М. Ілляшенка. Суми : ВТД «Університетська книга», 2012. 615 с.
9. Шипуліна В. О., Майборода В. О. Дослідження формування рівня конкурентоспроможності підприємства за умов мінливої кон'юнктури ринку *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. № 4. Т. 2. С. 234–242.
10. Денисенко М. П., Бреус С. В. Конкурентоспроможність економіки – запорука забезпечення сталого розвитку держави. *The 12th International scientific and practical conference «World science: problems, prospects and innovations» (August 11-13, 2021) Perfect Publishing, Toronto, Canada*. 2021. 570 p. P. 286–292.
11. Підвищення конкурентоспроможності економіки України. URL: http://www.niurr.gov.ua/ukr/econom-/vzaem/rozdil_3-3.htm
12. Гончарук Т. І. Конкуренція: сучасна економічна характеристика та особливості. *Актуальні проблеми економіки*. 2004. № 2. С. 130–146.
13. Денисенко М. П., Бреус С. В. Імплементация світового досвіду в національну модель управління українською економікою. *The X International Science Conference «Topical issues, achievements and*

innovations of fundamental and applied sciences», March 09 – 12, 2021, Lisbon, Portugal, 2021. 340 p. P. 80–85.

14. Денисенко М. П., Бреус С. В. Науково-технологічна безпека: сучасні проблеми та перспективи її забезпечення. *Збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Фінансова безпека та стратегічний розвиток держави»*, Київ – Полтава, 20-21 грудня 2012 року. Полтава : Верстка, 2012. 236 с. С. 130–132.
15. Денисенко М. П. Характерні риси інноваційних процесів в економіці України. *Комерціалізація інновацій* : монографія / за заг. ред. С. М. Ілляшенка, О. А. Біловодської. Суми : Триторія, 2020. С. 21–28.
16. Бреус С. В. Аналіз стану і перспективи експорту високотехнологічної продукції промисловості України. *Стратегічні пріоритети*. 2010. № 1. С. 16–22.
17. Бреус С. В. Роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності машинобудівного комплексу України. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. № 1. С. 162-169.
18. Гапак Н. М., Дочинець І. В. Суть та еволюція поняття «економічна безпека підприємства». *Науковий вісник Ужгородського університету*:

Серія «Економіка». 2014. Вип. 2 (43). С. 68–73.

19. Кривов'язюк І. В. Економічна діагностика : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2013. 456 с.
20. Фостяк В. І. Формування механізму управління безпековою діяльністю промислових підприємств. *Ефективна економіка*. 2019. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6856>
21. Мігус, І., & Коваль, Я. (2021). Інноваційний розвиток підприємств в умовах діджиталізації економіки. *Вчені записки Університету «КРОК»*, (2 (62), 159–165. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-62-159-165>
22. Мігус, І. (2023). Основні тенденції розвитку індустрії 4.0 та її вплив на економічну безпеку держави: міжнародний аспект. *Вчені записки Університету «КРОК»*, (1(69), 52–59. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-69-52-59>
23. Mihus, I., Gupta, S.G. (2023). The main trends of the development of the digital economy in the EU countries. The development of innovations and financial technology in the digital economy: monograph. OŪ Scientific Center of Innovative Research. 2023. 230p. PP. 23-41, [10.36690/DIFTDE-2023-23-41](https://doi.org/10.36690/DIFTDE-2023-23-41).